

- a) környezettanulmányt készít a gyermek szüleinél,
 b) véleményt ad arról, hogy az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás a gyermek érdekét szolgálja-e.

A gyermekjóléti szolgálat a gyámhivatal megkeresésére figyelemmel kíséri az örökbe fogadni szándékozó személyhez gondozásra kihelyezett gyermek ellátását, a szülő-gyermek kapcsolat alakulását, a gyermeknek a családba történő beilleszkedését, és a gyámhivatal által kitűzött határidőre megküldi az örökbefogadásra vonatkozó javaslatát."/15/1998(IV.30.)NM rend. 26.§(1), (3).

„A **gyámhivatal** az örökbefogadhatónak nyilvánítás előtt köteles beszerezni, ha az eljárás vagy a gyermekjogi képviselő kezdeményezésére indul:

aa) a **szülő lakó- vagy tartózkodási helye** (utolsó ismert lakó- vagy tartózkodási helye) szerinti **gyermekjóléti szolgálat** véleményét a gyermek szüleinek életkörülményeiről, a családgondozás tapasztalatairól, a szülő gyermek kapcsolat alakulásáról. /Gyer. 37. §. (4)a, aa,/

„A **gyámhivatal** az örökbefogadás engedélyezése előtt az örökbefogadni szándékozó személy lakóhelye szerinti **gyermekjóléti szolgálat**, illetve gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermek esetén a gyermekvédelmi szakszolgálat *javaslata* alapján meggyőződik a gyermeknek – a Csjt 48.§ (2) bekezdésében meghatározott gondozási idő alatti – családba történő beilleszkedéséről.” /Gyer. 45.§(3)/

A gyermekjóléti szolgálat a környezettanulmány elkészítése során a Gyermekünk védelmében elnevezésű nyilvántartási rendszer megfelelő adatlapját használja, illetve a felkérésben megfogalmazott kérdésekre válaszol.

A gyermekjóléti szolgálat az örökbefogadó *szülő igényeit fi-*

gyelembé véve vonja be a jelzőrendszer tagjait a család támogatásába.

A személyes segítő kapcsolat keretében a gyermekjóléti szolgálat családgondozója:

- támogatja a gyermeket az új környezetbe való beilleszkedésben, a szülőket az új feladatok megoldásában és szülői szerepük megerősödésében (minimum 30 nap)
- segíti a szülőket a gyermek gondozásában (minimum 30 nap)
- segíti a családot az ellátásokhoz, szolgáltatásokhoz való hozzájutásban (minimum 30 nap)

■ ZÁRSZÓ

A jogszabály „elméleti” keretet ad a feladatok teljesüléséhez, a gyakorlati megvalósítás a szakemberek felelőssége.

A szakellátásba került gyerekek családjának gondozása kapcsán a gyermekjóléti szolgálatnak be kell vonni a munkába a szakellátás szakembereit, hiszen együttműködés hiányában kétértelmű a gyermek családba való visszahelyezése.

Célszerű továbbá együttműködni mindazon szakemberekkel, akik a gyermek sorsát érintő kérdésekben döntenek, és nyomon követik útját a gyermekvédelem rendszerében. (A szakellátás területéről: gyám, nevelő, nevelőszülő, utógondozó, családgondozó, nevelőszülő tanácsadó, gyámi – gondozói tanácsadó, hivatásos gyám, gondozó, pszichológus, gyógypedagógus, Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság.)

A sikeres visszahelyezés érdekében nélkülözhetetlen a gyámhivatallal való szoros együttműködés, hiszen feladatkörében határozatot hoz a gyermek jövőjét illetően.

Gyermeki jogok a fiatalok igazságszolgáltatásában

■ A GYERMEK JOGAI BIZOTTSÁGÁNAK 10. SZÁMÚ ÁLTALÁNOS KOMMENTÁRJA

A magyar Büntető törvénykönyv készülő módosítása során felmerült a fiatalokról szóló önálló jogszabály megalkotása, és ezzel összefüggésben bizonyos súlyos, életellenes bűncselekmények esetén a büntethetőségi korhatár 12 évre való leszállítása. Míg az előbbi mindenki üdvözlő, az utóbbi erőteljes szakmai tiltakozást váltott ki, és a média figyelve is erre a kérdésre irányult leginkább a tervezett változtatások közül. Az alábbi összeállítást azért tartjuk fontosnak közzétenni, mert világosan jelzi azt, hogy a nemzetközi szervezetek és a szakemberek ajánlásai milyen szempontok szerint és mely irányba mutatnak. Biztosak vagyunk abban, hogy Magyarország is e trendeknek megfelelően fogja meghatározni a gyermek- és fiatalokkal kapcsolatos intézkedéseket, jogi szabályozást, amire nemcsak a nemzetközi egyezmények, ajánlások, hanem az adatok, kutatások, a szakmai meggyőződés és a gyakorlati tapasztalatok is alapot adnak. Célszerű lenne a véleményeket, hiedelmeket, előítéleteket, sztereotíp, felületes megállapításokat mindezek alapján felülvizsgálni, és aztán dönteni.

■ A KOMMENTÁR CÉLJÁRÓL

A Gyermek Jogainak Bizottsága Általános Kommentárok formájában teszi közzé az emberi jogi rendelkezésekhez kapcsolódó értelmezéseit. A Bizottság Általános Kommentárjai tematikus elrendezésekben jelennek meg. A Bizottság 2007. január 15. és február 2. között megtárgyalta és elfogadta a 10. számú Általános

Általános Kommentárt *Gyermeki jogok a fiatalok igazságszolgáltatásában* címmel.

A Bizottsághoz benyújtott jelentések nagy része különös figyelmet fordít a törvénnyel összeütközésbe került gyermekek jogaira. Ezzel kapcsolatban – az időszaki jelentések elkészítéséhez összeállított útmutatóval összhangban a részes államok a

Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény (továbbiakban: Egyezmény) 37. és 40. cikke alkalmazásának és betartásának keretében informálják a Bizottságot. A Bizottság elismeri azokat az erőfeszítéseket, amelyek az Egyezmény rendelkezéseivel összhangban álló fiatalok számára vonatkozó igazságszolgáltatás rendszerének létrehozására irányultak. Mindemellett a Bizottság aggódik amiatt, hogy számos részes államnak még igen hosszú utat kell megtennie az Egyezmény teljes körű alkalmazásának biztosítása érdekében.

A Bizottságot hasonlóképpen aggasztja a fiatalok bűnelkövetés megelőzése érdekében tett intézkedésekkel kapcsolatos információhiány. A Bizottság szerint ez adódhat a fiatalok igazságszolgáltatása területén lévő átfogó politika hiányából, és egyben arra is magyarázatot ad, hogy a részes államok miért szolgáltatnak csak nagyon kevés statisztikai adatot a fiatalok bűnelkövetők kezeléséről.

A fent megnevezett Általános Kommentár célja egy olyan alaposabb és részletesebb útmutatás összeállítása, amely vezérfonalként szolgál a részes államok fiatalok számára vonatkozó igazságszolgáltatási rendszereinek az Egyezményrel való harmonizációs tevékenységében.

A 10. számú Általános Kommentárral kapcsolatban a Bizottság az alábbi célkitűzéseket fogalmazza meg:

- a részes államok ösztönzése arra, hogy az Egyezmény alapján és azzal összhangban a fiatalok bűnelkövetés megelőzése érdekében egy átfogó politikát alakítsanak ki és alkalmazzanak a fiatalok igazságszolgáltatása területén. Ennek érdekében a Bizottság ajánlja, hogy a részes államok fontolják meg segítségnyújtás kérését a Fiatalok Vonatkozó Igazságszolgáltatás Nemzetközi Hálózatától, az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának irodájától, az UNICEF-től, az ENSZ Nemzetközi Bűnmegelőzési Központjától és az ECOSOC 1997/30-as számú határozatában létrehozott civilszervezetektől.

- a fiatalok igazságszolgáltatása területén alkalmazandó átfogó politika tartalmát illetően iránymutatást és ajánlásokat fogalmazzon meg a részes államok számára, különös figyelmet fordítva a fiatalok bűnelkövetés megelőzésére, az alternatív intézkedések bevezetésére és az Egyezmény 37. és 40. cikkeinek egyéb rendelkezéseinek értelmezésére és alkalmazására.

- egyéb nemzetközi normák alkalmazásának elősegítése, különös tekintettel a Pekingi Szabályokra, a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmére vonatkozó ENSZ szabályokra (Havannai Szabályok) és a fiatalok bűnelkövetésének megelőzésére vonatkozó ENSZ Irányelvekre (Rijadi Szabályok).

A 10. számú Általános Kommentárban a Bizottság megemlíti azokat a fő irányelveket, amelyek a fiatalok igazságszolgáltatása átfogó politikájának részét képezik. A fiatalok vonatkozó igazságszolgáltatás rendszerében a részes államoknak módszeresen kell alkalmazniuk az Egyezmény 2., 3., 6. és 12. cikkeiben megfogalmazott alapelveket, csakúgy, mint a 37. és 40. cikkeket vezérelve.

■ A DISZKRIMINÁCIÓ TILALMA (2. CIKK)

A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy tegyenek meg minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy a törvénnyel összeütközésbe kerülő gyermekek egyenlő bánásmódban részesüljenek. Különös figyelmet kell szentelni a de facto diszkriminációkra és egyenlőtlenésekre, amelyek adódhatnak egy következetes politika hiányából. E tekintetben a Bizottság kiemeli a fiatalok igazságszolgáltatásában dolgozó szakemberek számára nyújtott képzések jelentőségét, és az olyan szabályok, szabályzatok és protokollok megalkotásának fontosságát, amelyek a fiatalok elkövetők egyenlő bánásmódját garantálják és erősítik, továbbá lehetőséget adnak jogorvoslatra, jóvátételre és kártérítésre.

A Bizottság azt javasolja, hogy azon részes államok, amelyek büntető törvénykönyvei kriminalizálják a gyermekek pszichés vagy szocio-gazdasági problémák következtében megjelenő magatartászavarait (pl.: csavargás, iskolakerülés) töröljék el ezen rendelkezéseiket. Amennyiben e magatartási formák alanyai felnőttek, az ő esetükben nem minősülnek bűncselekménynek, így a Bizottság a Rijadi Szabályok 56. cikkére hivatkozva, arra ösztönzi a részes államokat, hogy tartsák tiszteletben a törvény előtti egyenlőség elvét. A Bizottság hangsúlyozza, hogy ezen magatartási zavarokat gyermekvédelmi intézkedésekkel kell megoldani, ténylegesen támogatva a szülőket vagy gondviselőket és felkutatva a magatartási problémák gyökereit.

■ A GYERMEK MINDENK FELETT ÁLLÓ (LEGJOBB) ÉRDEKE (3. CIKK)

A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy elsődlegesen biztosítsa a gyermek mindenek felett álló – legjobb – érdekének érvényesülését. A gyermekek és a felnőttek közötti különbségek alapján a törvénnyel összeütközésbe kerülő gyermekek számára a Bizottság egy különálló igazságszolgáltatási rendszert javasol. A Bizottság kiemeli továbbá, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekének biztosítása azt is jelenti, hogy a hagyományos kriminálpolitikai célkitűzéseknek – mint például a büntetés vagy a megtorlás – teret kell engedniük olyan célok számára is, mint a jóvátétel és a kárhelyreállítás.

■ AZ ÉLETHEZ, AZ ÉLETBENMARADÁSHOZ ÉS A FEJLŐDÉSHEZ VALÓ JOG (6. CIKK)

A Bizottság kiemeli, hogy az Egyezmény 37. cikk (a) pontja tiltja a halálbüntetést és a szabadságra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést. Annak érdekében, hogy a gyermek fejlődése teljes körűen biztosítva legyen, az Egyezmény 37. cikk (b) pontja világosan megfogalmazza, hogy a gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként alkalmazható és amennyiben sor kerül rá, a lehető legrövidebb időtartammal.

■ A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁSHOZ VALÓ JOG (12. CIKK)

A Bizottság azt javasolja, hogy a fiatalok vonatkozó eljárási rendszer minden szakaszában hangsúlyt kell fektetnie a részes államoknak a gyermek azon jogára, hogy az őt érintő valamennyi kérdésben szabadon kifejtse a véleményét.

■ MÉLTÓSÁG (40. CIKK (1) BEKEZDÉS)

A Bizottság megemlíti azokat az Egyezményben megfogalmazott alapelveket, amelyeknek iránymutatásként kell szolgálniuk a törvénnyel összeütközésbe került gyermekek számára nyújtott bánásmód meghatározásakor:

- a gyermeknek joga van olyan bánásmódhoz, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését,

- a gyermeknek joga van olyan bánásmódhoz, amely erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét,

- a gyermeknek joga van olyan bánásmódhoz, amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét,
 - a gyermek méltóságának tiszteletbentartása továbbá tartalmazza az erőszak minden formában történő megjelenésének megelőzését és tilalmát.

Az irányelvek megemlítése után, a Bizottság megfogalmazza azokat a fő elemeket, amelyekkel a fiatalok igazságszolgáltatása területén egy átfogó politikának foglalkoznia kell.

■ A FIATALKORÚ BÜNELKÖVETÉS MEGELŐZÉSE

A fiatalok igazságszolgáltatása területén kialakítandó politika súlyos hiányosságaként értékelendő a megelőzést szolgáló intézkedések hiánya. A Bizottság arra ösztönzi a tagállamokat, hogy tegyenek meg minden szükséges intézkedést a hazai jogok a Rijadi Szabályok elveivel és rendelkezéseivel történő harmonizálásáért.

A Bizottság teljes mértékben támogatja a Rijadi Szabályok érvényesülését és egyetért azzal, hogy azokat a megelőzést szolgáló elveket és eljárásmodokat szükséges előtérbe helyezni, amelyek elősegítik a gyermekek sikeres szocializációját és integrációját. A Bizottság azt ajánlja, hogy a részes államok különös figyelmet fordítsanak a családok legsérülékenyebb csoportjaira és az iskolából kimaradó gyermekekre. A Bizottság javasolja a kortárs csoportok által nyújtott támogatás igénybevételét és a szülők határozott bevonását.

Az Egyezmény 18. és 27. cikkei megerősítik a szülők felelőségének jelentőségét gyermekeik felnevelését illetően, de egyben az Egyezmény azt is megkívánja a részes államoktól, hogy megadják a szülőknek a szükséges támogatást szülői feladatuk teljesítéséhez. A Bizottság azt ajánlja, hogy az intézkedések ne csak a negatív helyzetek megelőzésére irányuljanak, hanem főleg a szülőknél meglévő lehetőségek kihasználására (szülők iskolája, szülő-gyermek interakciót elősegítő programok, korai fejlesztés stb.).

Hatékony prevenció programok kialakítása érdekében a Bizottság ajánlja, hogy a részes államok fontolják meg segítségnyújtás kérését a Fiatalokra Vonatkozó Igazságszolgáltatás Nemzetközi Hálózatától.

■ BEAVATKOZÁS/ELTERELÉS

Az Egyezmény 40. cikk (3) bekezdése értelmében a részes államoknak törekedniük kell arra, hogy minden lehetséges és kívánatos esetben tegyenek intézkedéseket a gyermekek ügyé-

nek bírói eljárás mellőzésével való kezelésére, annak fenntartásával, hogy az emberi jogokat és a törvényes biztosítékokat teljes mértékben be kell tartani.

Figyelembe véve azt, hogy a fiatalok elkövetők nagy része csak csekélyebb súlyú bűncselekményeket követ el, a Bizottság javasolja a részes államoknak, hogy tegyenek további lépéseket arra, hogy a gyermekek ügyeit bírói eljárás mellőzésével kezeljék, egyéb alternatív szolgáltatások igénybevételével. Egyes részes államok jelentéseiből kitűnik, hogy egy sor közösségi alapú program fejlődött ki (pl.: resztoratív szemléletű programok, családi konferenciák, stb.). A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy tanuljanak egymás tapasztalataiból.

■ A TÖRVÉNNYEL ÖSSZEÜTKÖZÉSBE KERÜLŐ GYERMEKEK ÉLETKORA

A Bizottsághoz benyújtott jelentések alapján megállapítható, hogy a részes államok a felelőség alsó korhatárának meghatározását eltérően alakították ki (7-8 évestől–14-16 évesig). A Bizottság rámutat arra, hogy számos ország törvényei két alsó korhatárt használnak. Ha a gyermek életkora a bűncselekmény elkövetésekor az alsóbb minimális korhatár fölé, de a felsőbb minimális korhatár alá esik, büntetőjogi felelősége csak abban az esetben állapítható meg, ha kellő érettséggel rendelkezik. A gyermek érettségének megállapítása – általában pszichológus szakértő bevonása nélkül – a bírói mérlegelés körébe tartozik, ami a gyakorlatban ahhoz vezet, hogy súlyos bűncselekmények elkövetése esetén a bírók az alsó minimális korhatárt veszik figyelembe. A Bizottság véleménye szerint a két minimális korhatár használata túl nagy teret enged a bírói mérlegelésnek és egyes esetekben diszkriminatív gyakorlathoz vezethet.

Az Egyezmény 40. cikk (3) bekezdése értelmében a részes államoknak gondoskodniuk kell arról, hogy megállapítsanak egy olyan legalacsonyabb életkort, amelyen alul a gyermekkel szemben bűncselekmény elkövetésének vételeme kizárt, de az Egyezmény nem említ konkrét életkort.

A Pekingi Szabályok 4. cikke értelmében a gyermekek büntetőjogi felelőségének alsó korhatárát nem szabad túl fiatalra tenni. Ezzel összhangban, a Bizottság ajánlja a részes államoknak, hogy a felelőségre vonatkozó minimális korhatárát ne tegyék túl fiatal korra, illetve a már meghatározott túl fiatal korra tett minimális korhatárt emeljék fel egy nemzetközileg is elfogadott korhatárra. A Bizottság kihangsúlyozza, hogy felelőség alsó korhatárának 12 éves kor alatti meghatározása nemzetközileg nem elfogadott. Továbbá a Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy emeljék fel a felelőségre vonatkozó minimális korhatárát 12 éves korra és törekedjenek egy ennél is idősebb kor meghatározására. A Bizottság javasolja, hogy a részes államok ne csökkentsék le 12 éves korra a felelőségre vonatkozó minimális korhatárát, egy felsőbb korhatár (14-16 év) teljes összhangban áll az Egyezmény 40. cikk (3) bekezdés (b) pontjával.

A felső korhatárral kapcsolatban, a Bizottság javasolja azoknak a részes államoknak, amelyek a felső korhatárt 16 éves korra, vagy ennél is fiatalabb korra rögzítik, illetve azoknak a részes államoknak, amelyek kivételek meghatározásával bizonyos esetekben a 16, illetve 17 éves korú gyermekeket felnőtt elköve-

tóként kezelik, hogy módosítsák jogszabályaikat oly módon, hogy minden 18 éven aluli gyermekre vonatkozzanak a fiatalok igazságszolgáltatásának szabályai. A Bizottság üdvözli azokat az intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik, hogy 18 éves kor felett is, általában 21 éves korig alkalmazhatóak legyenek a fiatalok igazságszolgáltatásának szabályai.

■ A TISZTESSÉGES ELJÁRÁS GARANCIÁI

A Bizottság rámutat arra, hogy az Egyezmény 40. cikk 2. bekezdése tartalmazza azokat a jogokat és garanciákat, amelyek a büntetőtörvénnyel összeütközésbe kerülő gyermek számára biztosítják a tisztességes eljárásához és tárgyaláshoz való jogot. Ezen garanciák legnagyobb része a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikkében szintén megtalálható, de gyermekek esetében alkalmazásuk különleges vonatkozásokat nyernek. A Bizottság megfogalmazása értelmében az Egyezmény 40. cikk 2. bekezdése minimum követelményeket tartalmaz, ami azt jelenti, hogy a részes államoknak magasabb rendű normákat kell megpróbálniuk bevezetni. A Bizottság kihangsúlyozza, hogy ezen garanciális jogok helyes és hatékony alkalmazásának legfontosabb feltétele a fiatalokhoz való igazságszolgáltatási rendszerben dolgozó szakemberek minősége. A Bizottság kiemeli, hogy e tekintetben a szakemberek rendszeres képzése kulcsfontosságú.

A Bizottság a következő jogokat és garanciákat említi meg:

- a részes államoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a gyermeket ne lehessen bűncselekmény elkövetésével gyanúsítani, vádolni, vagy abban bűnösnek nyilvánítani olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a hazai, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény (40. cikk (2) bekezdés (a) pont). Az Egyezmény 41. cikké értelmében nem lehet szigorúbb büntetést kiszabni annál, amelyek a bűncselekmény elkövetésekor hatályban voltak, de amennyiben az elkövetés után a jogszabályi változás enyhébb büntetésről rendelkezik, a gyermek számára kedvezőbb rendelkezést kell alkalmazni.

- ártatlanság vélelme (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (i) szakasz)

- a gyermek véleménynyilvánításhoz való joga (12. cikk)

- a gyermek joga ahhoz, hogy az eljárásoknak részese legyen. Az Egyezmény 40. cikk (2) bekezdés (b) pont (iv) szakasza ezt az alábbiak szerint fogalmazza meg: a gyermek számára biztosítani kell, hogy kérdéseket intézhessen az ellene valló tanúhoz, és biztosítani kell, hogy a mellette valló tanúk ugyanolyan feltételek mellett jelenhessenek meg és legyenek meghallgathatók, mint az ellene valló tanúk. A Bejingi Szabályok 14. cikké értelmében az eljárásokat olyan megértő légkörben kell lefolytatni, amely lehetővé teszi, hogy a gyermek szabadon kifejezhesse magát, és ténylegesen részt vegyen az eljárásban. A gyermek életkorától és érettségétől függően a bírósági tárgyalóterem szabályai, gyakorlatai igényelhetnek bizonyos módosításokat.

- a gyermeknek joga van az azonnali és közvetlen tájékoztatáshoz az ellene emelt vádak kapcsolatban. A Bizottság kihangsúlyozza, hogy a tájékoztatásnak oly módon és olyan nyelven kell történnie, amelyet a gyermek ért, tehát az általa beszélt

nyelven, köznapi nyelven életkorának megfelelően és minden szakzsargontól mentesen. A Bizottság továbbá kiemeli, hogy e tekintetben egy hivatalos dokumentum kiküldése vagy átadása nem elegendő, a legtöbb esetben szóbeli magyarázat szüksége ahhoz, hogy a gyermek teljesen mértékben megértse az ellen emelt vádakot. A tájékoztatás kötelessége a hivatalos szerveket terheli, és e kötelesség nem hárítható át a gyermek szüleire.

- a gyermeknek joga van jogsegélyben vagy más megfelelő segítségben részesülnie (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (ii) szakasz)

- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy ügyét késedelem nélkül, valamint – hacsak különösen koránál vagy helyzeténél fogva ez nem mutatkozik ellentétesnek a gyermek mindenek felett álló érdekével – szüleinek vagy törvényes képviselőinek jelenlétében bírálják el (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (iii) szakasza). Ennek érdekében a Bizottság időhatárok előírását javasolja a bűncselekmény elkövetése, a rendőrségi eljárás, az ügyészi vádemelés és a bírósági eljárás között. Ezen időhatároknak rövidebbnek kell lenniük, mint a a felnőtteknél alkalmazandó eljárásokban használt időhatároknak. A Bizottság továbbá azt javasolja, hogy az eljárások során a szülőket és a törvényes képviselőket a részes államok a lehető legnagyobb mértékben vonják be. A Bizottságot aggodalommal tölti el az a néhány országban kialakuló gyakorlat, amely a gyermekek által elkövetett bűncselekményekért a szülőket bünteti meg. A Bizottság azon az állásponton van, hogy a szülők kriminalizálása biztosan nem segít majd abban, hogy gyermekük társadalmi reintegrálása során aktív szülői szerepet töltsenek be.

- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy őt ne lehessen arra kényszeríteni, hogy maga ellen tanúskodjék vagy beismerje bűnösségét (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (iv) szakasza). A Bizottság hangsúlyozza, hogy a kényszerítés fogalmát tág értelemben kell értelmezni.

- a fegyverek egyenlősége elvének tiszteletben tartása fiatalokhoz való büntetőeljárásban is (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (iv) szakasza).

- jogorvoslathoz való jog (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (v) szakasza).

- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (vi) szakasza).

- a gyermeknek joga van ahhoz, magánéletét teljes mértékben tiszteletben tartásuk az eljárás minden szakaszában (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (vii) szakasza). A Bizottság hangsúlyozza, hogy a gyermek stigmatizálása elkerülése érdekében semmilyen információ nem tehető közzé, amely a gyermek személyazonosságának megállapításához vezethet. A hivatalos szervek csak kivételes esetekben adhatnak ki sajtóanyagot, és külön garanciák bevezetését ajánlja a Bizottság a gyermek személyazonossága megállapításának elkerülése végett. Azokat az újságírókat, akik a gyermek magánéletéhez való jogát nem tartják tiszteletben fegyelmi, vagy visszaesők esetében, büntetőeljárással kell szankcionálni. A gyermek magánéletéhez való jogát továbbá zárt tárgyalással kell biztosítani. Az ítélethirdetés lehet nyilvános, de garantálni kell a gyermek személyazonosságának elfedését. A kiskorú elkövető aktáit szigorúan bizalmasan kell ke-

zelní és minden harmadik személy elöl elzárva tartani. A Bizottság javasolja a részes államoknak, hogy vezessenek be olyan szabályokat, amelyek lehetővé teszik, hogy a kiskorú elkövető neve 18. életévének eléréseivel automatikusan kikerüljön a bűnügyi nyilvántartásból, vagy bizonyos súlyos bűncselekmények elkövetése esetében ez, a gyermek kérésére – feltételekhez kötve – lehetséges legyen.

■ INTÉZKEDÉSEK

A Bizottság hangsúlyozza, hogy az illetékes hatóságnak – a legtöbb részes államban ezt a feladatot az ügyészség hatásköre – kötelessége, hogy a bírósági eljárás helyett más alternatív lehetőségeket felderítse (pl. resztoratív igazságszolgáltatás). Amennyiben mégis bírósági eljárásra kerülne sor, és az Egyezmény 40. cikk rendelkezéseinek tiszteletben tartásával a gyermeket bűnösnek találja az illetékes hatóság, a Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy a rendelkezések egész sorát – az intézményi elhelyezéstől a szabadságvesztésig tegyék lehetővé annak érdekében, a gyermekek számára jólétüknek megfelelő, valamint helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményhez mért elbánást lehessen biztosítani. A Bizottság hangsúlyozza, hogy kizárólag büntető szemléletmódot érvényesítő rendelkezés nem egyezik a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának vezető elveivel. A Bizottság ismételtelen kiemeli, hogy a testi fenyegetés mint büntetési forma megsérti a fent említett rendelkezéseket és az Egyezmény 37. cikkét, amely értelmében a részes államoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a

gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. A Bizottság továbbá megjegyzi, hogy amennyiben egy büntetőjogi rendelkezés a gyermek korával van összefüggésben és a gyermek kora nem állapítható meg egyértelműen, az adott eljárásban az eljáró hatóságnak a gyermek javára kell dönteni (*in dubio pro reo*).

Az általános megjegyzések után a Bizottság fel kívánja hívni a figyelmet az Egyezmény 37. cikk (a) bekezdése alatt tiltott intézkedésekre és a szabadság megfosztásával járó intézkedésekre.

A Bizottság ismét kiemeli, hogy az Egyezmény 37. cikk (a) bekezdése alatt található az a nemzetközileg elfogadott standard, amely értelmében tizennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért nem lehet halálbüntetést alkalmazni. Annak ellenére, hogy az Egyezmény szövege világosan fogalmaz, a Bizottság ismételtelen megjegyzi, hogy e szabály félreérthetetlen és meghatározó kritériuma, a gyermek életkora a bűncselekmény elkövetésekor. Azokat a részes államokat, amelyek még nem törölték el jogrendszerükből a halálbüntetést, a Bizottság arra ösztönzi, hogy ezt tegyék meg, illetve függeszték fel a folyamatban lévő végrehajtásokat. A kilátásba helyezett halálbüntetést az Egyezménnyel összhangban álló büntetésre kell változtatni.

Az Egyezmény értelmében a szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést szintén nem lehet alkalmazni tizennyolc éven aluli személyek által elköve-

tett bűncselekmények esetén. Minden gyermekekre kiszabott büntetés esetében a szabadsábra helyezés lehetőségének valószínűnek kell lennie és rendszeresen felül kell vizsgálni.

■ SZABADSÁGTÓL VALÓ MEGFOSZTÁS: ŐRIZETBEN TARTÁS VAGY LETARTÓZTATÁS ÉS SZABADSÁGVESZTÉS-BÜNTETÉS KISZABÁSA

Szabadság megfosztásával járó intézkedések alkalmazása esetében az Egyezmény 37. cikkében felsorolt alapelveket szükségessé a részes államoknak tiszteletben tartaniuk. Az Egyezmény 37. cikke értelmében a gyermeket törvénytelenül vagy önkényesen nem lehet megfosztani szabadságától. A gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként lehet alkalmazni és a lehető legrövidebb időtartammal. A Bizottságot aggodalommal tölti el, hogy számos részes államban a gyermekek hónapokat, éveket töltenek el őrizetben vagy előzetes letartóztatásban, és számos részes állam használja e két intézkedést büntetésként, ami az ártatlanság vélelmének súlyos megsértése.

Az Egyezmény 37. cikk (d) bekezdése tartalmazza a szabadság megfosztásával járó intézkedésekhez kapcsolódó eljárási garanciákat. Ennek értelmében a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy a gyermeknek joga legyen igen rövid idő alatt jogsegélyt vagy bármely más alkalmas segítséget igénybe venni, valamint joga legyen arra is, hogy szabadságelvonásának törvényességével kapcsolatban bírósághoz vagy más illetékes, független és pártatlan hatósághoz forduljon, és, hogy az ügyben sürgősen döntsének. A Bizottság nyomatékosan javasolja, hogy a minden őrizetbe vétel és letartóztatás jogszerűségét 24 órán belül vizsgálja meg az illetékes hatóság és döntsön az intézkedés további szükségességéről. A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy ilyen esetekben rendszeresen, de inkább kéthetente vizsgálják felül döntésüket. Amennyiben a gyermek feltételes szabadsábra helyezése nem lehetséges, a Bizottság azt javasolja, hogy a gyermek ügyét 30 napon belül tárgyalja meg a bíróság, vagy más illetékes hatóság, testület. A Bizottság továbbá azt ajánlja, hogy a részes államok tegyenek erőfeszítéseket arra, hogy 6 hónapon belül szülessen végső döntés, ítélet az ilyen ügyekben.

Az Egyezmény 37. cikk (c) bekezdése értelmében a szabadságától megfosztott gyermeket el kell különíteni a felnőttektől, kivéve, ha a gyermek mindenképp felett álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak. A Bizottság javasolja a részes államoknak, hogy a gyermek mindenképp felett álló érdekét ez esetben szűken értelmezzék. A részes államoknak a Bizottság nyomatékosan javasolja, hogy hozzanak létre olyan különálló elhelyezési lehetőségeket a gyermekek számára, ahol elkülönült és gyermekközpontú szakemberek dolgoznak és különálló, gyermekközpontú gyakorlatok érvényesülnek.

A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy amennyiben a gyermek érdekében áll és a fiatalabb gyermekek érdekeivel nincs ellentétben, a 18. életévüket betöltött gyermekeket ne

helyezzék át rögtön a felnőttek számára kijelölt részlegekbe. A Bizottság továbbá kiemeli a szabadságuktól megfosztott gyermekek azon jogát, hogy kapcsolatot tartsanak családjukkal. A kapcsolattartás megkönnyítése érdekében, a részes államokat arra ösztönzi a Bizottság, hogy a szabadságuktól megfosztott gyermekek elhelyezésénél vegyék figyelembe családjuk lakóhelyét.

■ A FIATALKORÚAKRA VONATKOZÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI RENDSZER

A Bizottság azt javasolja a részes államoknak, hogy a fent kifejtett alapelvek és jogok biztosítása érdekében hozzanak létre egy hatékonyan működő fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszert. Az Egyezmény 40. cikk (3) bekezdése értelmében a részes államoknak minden erejükkel azon kell lenniük, hogy előmozdítsák különleges törvények és eljárások elfogadását, hatóságok és intézmények létrehozását a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek számára.

■ FIGYELEM FELHÍVÓ ÉS TÁJÉKOZTATÓ KAMPÁNYOK, KÉPZÉSEK

A Bizottság fel kívánja hívni a figyelmet arra, hogy a fiatalok bűnelkövetés számos esetben negatív médianyilvánosság tárgya, ami nemcsak a bűnelkövető gyermekek, hanem minden gyermek diszkriminatív és negatív megítéléséhez vezet. Egy megértőbb környezet kialakítása érdekében a Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy segítsenek elő, támogassanak figyelem felhívó és tájékoztató kampányokat.

A Bizottság továbbá fel kívánja hívni a figyelmet arra, hogy lényegesnek tartja, hogy a fiatalok bűnelkövetőkkel foglalkozó szakemberek olyan képzésekben vegyenek részt, amelyek egyrészt bemutatják az Egyezmény tartalmát és értelmezését, de a jogi rendelkezések megismertetésén túl, fontos információkkal látják el szakembereket a fiatalok bűnelkövetés okait és a gyermekek pszicho-szociális fejlődését illetően.

■ ADATGYŰJTÉS, ÉRTÉKELÉS ÉS KUTATÁS

A Bizottság aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy a fiatalok bűnelkövetés területén alapvető statisztikai adatok hiányoznak. A Bizottság szerint fontos, hogy megfelelő statisztikai adatok álljanak rendelkezésre, mert így lehet célzott programokat végrehajtani és ellenőrizni ezek eredményét.

Továbbá javasolja a Bizottság, hogy az elért eredmények értékelése érdekében a részes államok rendszeresen vizsgálják felül gyakorlatukat.

Herczog Mária